

Borbély András

BÁLNAKENYÉR

AmbrooBook
Győr, 2013

A GYÜMÖLCSKERTÉSZ FIA

Mint tudják, manapság nem érdemes már semmit sem termelni, mivel a paradicsomot Dél-Amerikából hozzák, a búzát a Földközi-tenger partjáról, a gyapjút Belső-Ázsiából, a fokhagymát Kínából és így tovább. Mi pedig egyre jobban megismerjük e távoli népek kultúráját, az ők szájuk ízét érezzük a szánkban, és az éhség, amit érzünk, szintén nem csak a miénk, hanem az övék is. Minden harapás almában hosszú hajóutak ringatózását élvezhetjük, ruháinkon hajógyomrok szövőmunkásainak izzadsága csillog, a csirkecombok pedig dalra kelnek, hogy elénekeljék ama távoli, széles fennsíkok lakóinak feledésbe merült népdalait, mielőtt elfogyasztanánk őket.

Mindezt tudva és tapasztalva, bizonyára meglepődnek azon, hogy én, a hajdani híres gyümölcskertész fia, apám örökébe léptem. E tény hajdan engem is meglepett volna, de akkor még nem tudtam, hogy az univerzum körforgása időközben annyira felgyorsult, hogy sehová sem kell elutaznom ahhoz, hogy mindig máshol legyek, mint ahol éppen vagyok.

Amikor sokévi távollét után újra beléptem apám udvarára, aki akkor már réges-rég mozdulatlanul feküdt a kert végébe ásott gödörben, ahová halála közeledtét érezvén

önként feküdt bele egy gondosan válogatott fajtákból saját maga által készített gyógynövényágyra, s bízva abban, hogy ha más alakban is, de testéből újra intelligens élet sarjad, nos, abban a pillanatban apám is megérezhette érkezésemet, mert zajt csapott a száraz ágakkal, melyek a gödör partjára hullottak, hogy tudtul adja: hagyakozni-valója van a számomra.

Nem siettettem a vele való találkozást, mivel tudtam, hogy így vagy úgy, de nekem kell eltakarítanom az idők során felgyűlt szemetet, kiirtanom a komposztba fészkelte kártékony szárnyas bogarakat, újraácsoltatnom a kerítést, hogy újra lakhatóvá tegyem az udvart a magam számára. Kipakoltam a fővárosi könyvtárakból eltulajdonított gazdálkodási szakkönyveket, növényábécéket, oltványozásról szóló filozófiai traktátusokat, elrendeztem a polcokon a távoli földrészekről rendelt egzotikus fűmagokat, a nyolckarú holland tulipán hagymáit, a damaszkuszi kardvirág-gyökereket, a növényajzószeret, a húsevők megszélidítésére szolgáló porkeveréket, a konzervált faháncsvirágföldet, majd kiterítettem a lépcsőkorlátra izzadt kapcáimat. Csak ekkor léptem oda apám gyógynövénykoporsójához, nem tagadom, kissé bódultan a pézsmá és vadmenta erős illatától.

Bizonyára emlékeznek rá a környékbeliek, hogy apám akkor már szándékosan nem beszélt semmiféle nyelven, az állatokén sem, sőt akadtak rokonok, akik merő jóindulatból és kegyeletből – a szokásos és mindenkinek kijáró temetési szertartásra gondolok – azt híresztelték, hogy már régen halott, csakhogy a gyógynövények elnyomják a hullaszagot. Én úgy vélem, hogy valójában csak a

növények, bogarak és a föld sóinak beszélgetését hallgatta, attól révült el, s mindaz, amit megértett, annyira lenyűgözte, hogy szégyellt volna olyan tolakodó és primitív nyelven megszólalni, mint amelyet az emberek használnak. Fogadalmát – vagy szégyenét – persze az én kedvéért sem törte meg, s talán nem is tehetne volna, mert egész teste valahogyan bele volt süppedve a talajba, mint egy élő sírhant, s egy csapat hangya már jókora adag földet hordott bele nyitva hagyott szájába. Ha nem tudtam volna, hogy ott van, talán észre sem veszem.

Lehajoltam, hogy tenyeremmel megpróbáljam elsöpörni a földet és a száraz ágakat onnan, ahol az arcát sejtettem, de valami hirtelen megmozdult a mélyben. Ijedtemben hátra is léptem. Jól van, gondoltam, ha nem, hát nem. De ebben a pillanatban eszembe jutott valami, s már magam sem tudtam eldönteni, hogy hiszek-e abban, hogy apám valóban él és itt fekszik előttem a földben, vagy amit magam előtt látok nem több mint összekapart nedves őszi avar.

Eleinte naponta hátramentem a kert végébe, hogy bizonyosságot szerezzek apám életéről, de mindig ugyanaz a történet ismétlődött. Aztán jött a tél, a kert behavazódott és én hónapokra behúzódtam a régi ház dohos szobáinak egyikébe, hogy a könyveimet tanulmányozzam és teoretikusan ráhangolódjak a jövő tavaszi bogyószikkadásra. Közben elterveztem, hogy jövőre a házat is átalakítatom, mivel fölöslegesen tágasnak és hivalkodónak találtam. Apám, amikor még nem volt gyümölcskertész, viszont az embereket már nagyon unta, unalmában folyton építkezésekbe fogott, s szinte minden évben hozzátoldott vala-

mit a házhoz. Egy idő után annyi fészer, fásszín, kamra és pajta volt egymásba építve, hogy télire a kisebb vadállatok is behúzódhattak valamelyikbe anélkül, hogy bárki zavarhatta volna őket. De ezek az épülettoldások romlékonyak bizonyultak, megereszkedtek a gerendák, a deszkákat szétrágták a szúvak. Ezért döntöttem úgy, hogy feltétlenül rendet kell itt rakni.

Az apám által felfogadott ácsok és módszereik álnokságában megcsalatkozva úgy gondoltam, legjobb lesz, ha szigorúan poétikai alapokon építkezem. Így találtam rá egy régi költeményre, amely „A jövő palotái”-ról szól. E költemény szerint a jövő palotái – nyilván itt a szívkamrákra, illetve a lélek házaira kell gondolni – kétosztatúak lesznek: egy szoba a szerelemre, egy másik a sírásra. Én ezeken kívül még egy harmadik szobát is terveztem, mégpedig a dolgozószobát, vagyis hát afféle laboratóriumot, mert úgy gondoltam, költészet ide vagy oda, siránkozásból meg vágyakozásból nem lehet megélni, még ha olyan híres gyümölcskertésznek a fia is az ember.

A következő tavasszal aztán elültettem az első gyümölcsfákat: gránátalmát, fügét meg datolyát. Különbéféle vegyi anyagokkal táplált földbe ültettem, úgyhogy néhány nap múlva már virágoztak is. Egyet kivéve, amelyik a kert végében ágaskodott. Ezt a fát, bármennyiszer is ojtottam be, cseréltem ki körülötte a talajt, nem sikerült virágzásra bírni. Csak nőtt, növekedett, mint a többi, szerteágazó száraz karmokat eresztett, melyek hatalmas barna csontvázakként meredtek a kert fölé, de bimbó, levél egy szál se.

Eleinte dühös voltam, mert úgy éreztem, ez a fa, mely apám teteméből, talán éppen ágyéka tövéből sarjadt, megsértette szakmai önbecsülésem és szégyent hozott rám a környékbeliek előtt. Lám-lám, mondogatták, ósdi módszerekkel termelésre adta a fejét az ifjú, de az idő és az emlékei kifognak rajta. Lám-lám, sustorogtak mások, ez az ifjú azt hiszi, hogy életet lehelhet a gyümölcsfákba, ahelyett, hogy szép piros, káposzta nagyságú dél-amerikai almát vásárolna, s utazgatna inkább, hogy világot lásson. Lám-lám, gondoltam én, sohasem leszek igazi gyümölcskertész, apámnak méltó örököse, hisz erkölcsi romlásomra szégyenfát ültettem. De aztán megfeledkeztem a szégyenről, mivel a környékbeliek elutaztak Kínába nyaralni, hajókra mentek dolgozni vagy pár hónapra Angliába bébiszitternek, mások vállalkozásba kezdtek valamelyik adóparadicsomban és csak nyaralni jöttek haza, vagy nyelviskolát indítottak a világ valamelyik fővárosában.

Lassacskán a ház is elkészült. Abban az évben egy barna diófát szerettem leginkább, még a régiek közül való volt, s fejemet az ágai közé hajtva sirattam meg apám halálát. Ősszel aztán, mikor a többi fa is elhullatta lombozatát, a kert végében álló miatt sem volt okom szomorkodni. Milyen önteltek és törekvőek tavasszal a fák, gondoltam, de ilyenkor aztán szelídek, tartózkodóak és a fájdalom előérzetétől terheltlen egészen megjuhászodnak, mint az a kert végében álló. S ahogy a szégyenfát vizsgálgattam, fölfedeztem, hogy egyetlen aszalt szilvabogyó fityeg az egyik ágon, mint egy fél, kiaszott herezacskó. Nyugodtan készülhettem tehát a második télre.

A téli időszakban nagy a csend errefelé. A hó eltorlaszolja az utakat, s nincsen sok értelme eltakarítani, mert senki nem használja őket. Mindenki az álmainak él. Én is elkezdtem írni egy értekezést a fák erkölcsi megújhedása és a növényi rétegek felszabadítása témakörökben. Lassan haladt a munka, mivel minden fajtát egyéni sajátosságai szerint kellett figyelembe venni és tanulmányozni, majd csoportos viselkedésük mutatóit elemezni, végül a geológiai és domborzati viszonyok által meghatározott térbeli koordináták alapján jellemezni a flóra és fauna által előidézett erkölcsi atmoszférát. Mindez azonban még csak az érzületi alapot adja meg a vizsgálódásokhoz, ezután mérhető adatokat is kell nyerni a preszuppozíciók alapján, majd a hipotézist ellenőrizni mesterséges beavatkozás által nem befolyásolt viszonyok között. S ekkor még nem beszéltem a szaporodási szokások implicit etikai üzenetéről, a növényi rétegek burkolt elnyomásáról és kizsákmányolásáról ésatöbbsi, ésatöbbsi. Még csak az alapfogalmak meghatározásánál tartottam – ha jól emlékszem, „a hangulati tényező faunális komponense” című paragrafusnál, ahol a lombhullató erdők katedrálisbelsőhöz hasonlatos tágasságát és úgynevezett „szent nyugalmat” vettem össze a fenyőerdők sötét és fénytelen, éppen ezért az aljnövényzet szempontjából kopár belső tereinek várakozással teli félelmével és gerjedelmével – amikor hirtelen kitavaszkodott.

Hosszú időre megfeledkeztem a tudományos munkáról: ástam, ojtottam, nyestem, gereblyéztem a földet, kicsavartam a szivacsos fák kérgéből a nedvet, műtrágyáztam, szilikonfákat ültettem – egyszóval belemerültem

a termelésbe. A szégyenfa idén sem virágozott, de ennek most még örültem is, mert rájöttem, hogy ezáltal csak még misztikusabbá válik a termelés. Hiszen éppen a szégyenfa világított rá arra, hogy a munka nem a pusztáért van, hanem lelkiismereti ügy is egyben. Menynyivel jobban kell bízunk a termelésben, a természet erkölcsi megújítóerejében, hogy hinni tudjunk egy száraz karó kivirágzásában, mintha pusztán termő gyümölcsfáink lennének!

De ilyen mély gondolatok csak bizonyos lelki folyamatok kezdetén, közepén vagy végén születnek meg elménkben. A köztes időszakokban, amikből mérhetetlenül több van, még az ilyen mély gondolatok is pusztán egy kiszáradt fa ágkoronájának látszanak, amit hiábavalóan is öntözni kell, mintegy sziszifuszi erőfeszítéssel. Ugyanígy a rám szakadó sokféle munka ezen a nyáron kiszívta belőlem is a lelkierőt, a napok olyan gyorsan múltak, hogy szinte semmit sem tudtam rögzíteni belőlük, s csak arra tudtam figyelni, hogy ami megvan, az megmaradjon olyannak, amilyen, hogy szét ne romoljon a kert, a ház, s hogy én magam is végső letargiába ne essek.

Ezen az őszön a természet megfigyelése és a vegyi anyagokkal való kísérletezés is csak szomorúságot okozott, mivel úgy éreztem, hogy a természetből is csak szomorúság árad. Nem pusztán hangulat volt ez, hanem felismerés, amit csak később fogalmaztam meg magamnak. Kísérletezéseim során arra jutottam, hogy apám mégiscsak becsapott engem – vagy én csaptam be magamat apámról való gondolataimmal –, mivel a fáknak és a füveknek, a virágoknak és a csíráknak egyáltalán nin-

csen nyelvük, tehát ő sem beszélhetett velük. Éppen ezért árad belőlük a szomorúság, vagyis azért szomorúak, mert látnak engem, de nem tudják elmondani, hogy kik is ők valójában, bármennyire is szeretnék. Apámmal való utolsó találkozásaim jutottak újra eszembe ott, a kert végében, ahol nem tudtam megbizonyosodni arról, hogy valóban ő van-e ott, vagy csak egy elszáradt, haszontalan növényhalom. Újra megvizsgáltam a szégyenfát: egyetlen rügyből sarjadt ki két szorosán összenőtt, herezacskóra hasonlító szilvabogyó. Tenyerembe fogtam a termést, már-már letéptem volna az ágról, de aztán mégis meggondoltam magam.

A tél is ennek jegyében telt: megint föltámadt bennem a szégyen és a sértett szakmai önérzet. Tépelődtem a szobában, s hiába álltak roskadásig tele terméssel a polcok, én csak a két bogyóra tudtam gondolni, miközben száraz maszlinát rágcsáltam. Érthető, hogy ilyen körülmények között az értekezés folytatása is lassacskán haladt. Az a gondolatom támadt, hogy apám talán nem is halt meg, hanem még mielőtt én ide jöttem volna, fogta magát és ő is elment valahová a Bahamákra vállalkozni, dinnye nagyságú cseresznyét zabálni, s miközben én itt töröm magam a termeléssel, ő a tengerparton sütteti a nappal szőrös hasfalát, émelygős koktélokot iszik és tropikáriumokban bámulja a sósvízi süllőket. Az áldóját neki, gondoltam. De nyakamon volt a tél, nem mehettem sehová, pláne nem a Bahamákra apám után, mert minden irányban hótorlaszok zárták el a medencéből kivezető utakat. Így hát kénytelen-kelletlen az értekezéssel bíbelődtem, levélmintákat analizáltam, lilium-

szirmot áztattam ecetes lébe, gyíkokat boncoltam, hogy kitapogassam a természetes morál neuralgikus pontjait.

Erre a télre már három télbetermő gyümölcsfát is sikerült kitenyésztenem, úgyhogy az írás mellett sem voltam feltétlenül unalomra ítélve. Úgy számoltam, éppen karácsonyra fognak virágba borulni, mégpedig a környékbeliek teljes megrökönyödésére. De valójában tudtam, hogy ezzel a mutatóvánnyal is csak a régi szégyenérzetet akarom takargatni. Aztán egy meggondolatlanságom folytán a karácsonyi szenzáció is elmaradt, mivel a télbetermők virágba borultak ugyan, de ez senkinek nem tűnt föl a többi hóval borított gyümölcsfa között, mivel kizárólag fehér virágaik voltak.

Amikor végre kitavaszkodott, úgy határoztam, a gyökerenél ragadom meg a problémát és végleg megszabadulok a szégyentől. Éjszaka egy hatalmas villogó fejszével állítottam oda a fa elé és azt mondtam a Bibliát idézve: a fejsze immár a fák tövére van vetve. Szikráztak a forgácsok a tömött éjszakában, a hold néha kivillantotta vigyorgó képét a felhők közül, majd megint eltűnt. A farkasok órájára kidőlt a fa a kert végéből, s én úgy éreztem magam, mint az anya, aki titkon szült csecsemőjét egy éjjel elásta a komposztba. Visszamentem a házba, a fejszét elkese-redetten íróasztalom közepére hajítottam lesodorva vele Vergiliust, Cicerót meg néhány ökofenomenológiai periodikát, és sűrű zokogások közepette vártam a napfelkeltét. A hajnali derengésben talán álomba is merültem néhány pillanatra.

Amikor aztán reggel kimentem, hogy eltakarítsam éjjeli munkám nyomait, a földbe gyökerezett a lábam: a szé-

gyenfa helyén hatalmas pálmafa terebélyesedett, rajta akkora érett kókuszdiókkal, mint egy rinocérosz herezacskói. Az ágakon pedig apró kis muki-majmok ugrándoztak, az én és most már a környékbeliek, sőt az egész mendence szégyenére. Azt sem tudtam, sírjak-e vagy nevessek.

A legfontosabb, gondoltam, hogy ne menjen híre a dolognak, mert ha mégis, biztos lehetek benne, hogy naponta kétszáz kínai turista, tíz bamba városi kölykökből álló kirándulócsoport a nagyokos tanárnőkkal s különféle kutatóintézetek gárgyult küldöttei fognak idelátogatni, vagyis mind olyan emberek, akiket csak a szenzációhajhász unalom és az önzés motivál, tehát lepeny csak fényképen láttak, s fogalmuk sincs a növénykísérletekben rejlő természetjogi potenciálról és a növényi lét analitikájának rejtett transzcendentális fundamentumairól. Lelki szemeim előtt lepergett a film, amit a Discovery Channel fog rólam, a gyümölcskertész fiáról készíteni, s láttam magam, amint konferencia-előadást tartok „A galíciai malacok etikai tudatosságának igazolása fundált móduszon” címmel Németországban a Humboldton, vagy valamelyik csódtömeg amerikai egyetemen. Ki kívánhat magának ekkora disznóságot? S még hogy ezek a disznók etikailag tudatosak. Hát nem. Meg kell óvnom a nyilvánosság diktatúrájától azt az új termelési módot, amely – a modern nyugati termelés történetében először hidalva át a humán- és természettudományok közötti szakadékot – lehetővé teszi, hogy poétikai alapokra helyezzük a közgazdaságtant.

Azonban már aznap délután jöttek az első telefonok a sajtótól. Mondtam nekik, hogy vakriasztás az egész,

nincs itt semmiféle pálma és semmiféle muki-majmok. Megkérdeztem még, hogy egyébként nem szégyellik-e magukat, amiért ilyen otromba tréfákkal űznek gúnyt egy egyszerű és becsületes gyümölcskertészből, aki csak az almáinak él, és nem akar semmiféle interjút adni semmiféle Doktor Mengelének, vagy ki a fenének, bármennyire híres tudós is az illető.

Legelőször a majmokkal kellett végezni, mert ők csalogatják ide nyivákolásukkal leghamarabb a környékbeli gyerekeket, így hát elővettem a nyíllövő puskámat, és apró kis mérgezett nyílhegyekkel halomra lődöztem őket. A méregtől szegény kis testük néhány perc alatt úgy összeaszott, mintha csak egerek lettek volna. Amikor mindegyikkel végeztem és a tetemeiket elégettem a hamvasztókemencémben, már beesteledett. Egyetlen éjszakám maradt, hogy kikeverjem azt a mérget, ami örökre eltünteti a föld színéről az otrombán terebélyesedő palmafát, mivel legkésőbb másnap délig számítani lehetett a tévéstáb megjelenésére. Ezek még azt is kiszagolják, ha valamelyik ólban egyszerű véletlen következtében háromfejű csirke kel ki a tojásból, s úgy mutatják be, mint világszenzációt, mintha a természetben nem lehetnének véletlenek. De mi egy szimpla háromfejű csirke az én hatalmas palmafámhoz képest. Hát szorgalmasan kotyvasztottam egész éjszaka, mint egy Frankenstein, savakat és élőflórákat kevertem száraz tyúktüdőből készült murhadarával ésatöbbi, ésatöbbi, el lehet képzelni.

Reggelre kezemben volt a végzetes fegyver. Csak a pálma tövére kellett loccsintanom, s várnom, amíg ócska kis cikóriává silányodik. Eleinte semmi hatása nem volt,

aztán néhány feszült perc után a pálma hatalmasan megremegett, kókuszdiók potyogtak mindenfelé a kertben, belezuhantak a kardvirágok ágyásaiba – tönkre is tették néhány zsenge pamíri akácfaoltványomat –, a pálmafa pedig recsegve-ropogva zsugorodni kezdett, s nemsokára csak egyetlen ezüstösen csillogó fűszál maradt belőle. Délutánra megérkezett a sajtós mikrobusz is a tetején a hülye parabola antennákkal, de sunyi szaglászásukat könnyű volt félrevezetni. Készségesnek mutatkoztam, de egy kicsit nyűgösnek, a diszkusomra panaszkodtam, meg a farcsokamra, s görbén jártam, mint a vénemberek. Végül elhitték, hogy csak egy egyénieskedő vajákos vagyok, aki semmi említésre méltó érdekességgel nem rendelkezik, ha csak nem akarnak felvételeket készíteni Erzsébetről, a macskámról, aki folyton ott ugrál a lábaim előtt, a padláson fészkelő macskabaglyokról, akik iszonyatosan vijjognak, ha idegen jár az udvaron, vagy esetleg a lépcsőkorlátra terített párolgó kapcáimról.

A nyár további része aztán szerencsére eseménytelenül telt. Nagy kánikulák voltak és forró éjszakák. Esténként, amikor némi eső vagy pusztán csak a légmozgás hatására a szabadban már hűvösebb volt a levegő, a szobában változatlanul kibírhatatlan forróság uralkodott. Az egyedüli említésre méltó talán, hogy ezen a nyáron szoktam rá a gyógynövény-cigarettákra. Ezekből aztán eladásra is készítettem, s jókora extraprofitra sikerült szert tennem. Persze nem árultam el, hogy a gyógynövény-cigaretta ugyanolyan káros, mint a hagyományos dohány, hanem különféle betegségekre ajánlottam. Hadd érezzék különlegesnek magukat egy kissé.

De az igazi megnyugvást az ősz jelentette. Ha a betakarítás és raktározás munkái a vége felé járnak, a gyümölcskertész puszta kedvtelésből gereblyézgetheti a levélhulladékot, elmerenghet a pasztellszínek ezreiben és megpróbálhat nevet adni nekik, mert rádöbben, hogy milyen kevés színt ismer az emberi nyelv azok természetbeni pompázatosságához képest. Újra visszatálaltam a barna diófámhoz is, mely érett nővé fejlődött megpróbáltatásaink közepette. Olykor még kényeskedett, érzelgős szólamokat is megpendített, mert nem találta meg igazán a helyét a kert többi fái között. Vigasztaltam, hogy így van ez jól, hisz ahogyan az emberek között, a természetben sincs a dolgoknak egészen pontos helye, csak amolyan körülbelüli és ideiglenes. A csillagok mozgását hoztam föl példának arra, hogy a természet is örökösen vándorol, s talán csak mi képzeljük pályáját olyan szigorúan megszabottnak. Hiszen az Orion is egyszerre lehet a halál, a szerelem vagy a reménység csillagképe attól függően, hogy milyen évszakban pillantunk rá.

Jött a tél, befödte hóval a kerteket, majd ismét a tavasz, s megint az ősz. Minden évszak, sőt minden nap új megpróbáltatást, de egyben újabb reményt is hozott. Változtatták egymást az embert próbáló unalom, a bátorság és a változtatni akarás pillanatai. Már nem lepődtem meg, ha gereblyezés közben kifordult egy koponya a földből, vagy aszott szilvabogyókat találtam az egészséges gyümölcsök között. A színekkel együtt, melyek jövődöbéli kitalált szavak, sőt nyelvek eljövételét ígérték, elárasztották a kertet az emlékek is.

A természet pedig, mint egy hatalmas gépezet, elnyelte, majd egészen más formában újra kiöklendezte az emlékeket, s nem mindig voltam meggyőződve arról, hogy én valóban én vagyok, s nem csak a természet egy félresikerült álma, mint az apám. De idővel az sem okozott lelki megpróbáltatást, ha a halálra kellett gondolni. Gyűjtögettem és gondosan válogattam a gyógynövényeket, lassan egy koporsónyi volt belőlük a kert a végében.

Csak azt nem sejtettem, hogy ki lesz az az ember, aki egyszer csak betoppan a kapun, kiteríti a lépcsőkorrátra párologó kapcáit és elmereng a mi meglehetősen áldatlan termelési viszonyainkon, miközben én a gyökérrostok és a föld sóinak alig hallható, két tévécsatorna közti frekvenciazajra emlékeztető zsongását hallgatom, s már alig vagyok több mint egy élő, rothadó sírhant, mint egy szikadt gyógynövényágy, egyszerű csomósodás, amelyben titokban csak úgy pezseg az egész szétszórt, megosztott és eltékozolt élet.